26732

Isečak iz lista
Newspaper cutting
НОВА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ
31. VIII. 1980, 12071, 9

УМЕТНОСТА СУШТЕСТВУВА ДУРИ НИЗ КОМУНИКАЦИЈАТА СО НЕА

Денес во Дубровник завршува Деветтиот светски конгрес на естетичарите, што работеше на тема „Творештвото и човековиот свет“. Меѓу бројните естетичари, теоретичари на уметности и други познавачи на уметничкото творештво од земјата и странство, во работата на Конгресот учествуваа и неколкумина претставници од нашата Република. По повеќе објавените прилози од Конгресот, што ги издвоивме заради специфичниот приод на авторите кон темата, овојпат го донесуваме излагањето на Кирил Темков, предавач на Филозофскиот факултет на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје.

● **За да ја испита својата комуниколошка концепција, но и за да го претстави својот став дека уметноста суштествува низ комуникацијата со неа, Естетичката лабораторија во последниве пет години организира преку 250 претстави од сите области на уметноста**

Естетичката лабораторија е основана 1960 година при Одделот за филозофија на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје. Иако нејзиниот основач, познатиот југословенски филозоф, професорот Павао — Вук — Павловиќ (1894—1977) беше ученик на Јоханес Волкелт, таа не е основана врз основите на психолошката естетика, туку врз една поширока концепција на естетиката како своевидна наука за културата. Како творец на еден оригинален филозофски и естетички систем на доживувањето, професорот Вук — Павловиќ не веруваше во потребата и, воопшто, во можноста модерната естетика да се студира како спекулативна филозофска наука, туку како наука чијшто предмет непосредно ќе биде уметноста и, во тој контекст, сите аспекти на процесот на уметничкото творештво, комуникацијата со уметноста и полето на вредностите на уметноста.

Во нејзината, втора фаза (од 1974 година), во Естетичката лабораторија поопстојно почнаа да се истражуваат аспектите на современото уметничко творештво, односно меѓузависноста на богатите идејни светови и идејни борби во XX век, со исклучителната разновидност и подем (дострели) на современата уметност.

Уметноста како длабоко единство

Заради тоа, пред сè, требаше да се востанови една општа теорија на културата како интегрално социјално производство. Натаму, уметноста не можеше да се проучува како систем на различни состојки: идеја — творец — дело — доживелица — консумент, со своите поделементи: форма — содржина — стил — морален став — идеолошка позиција — комуникација — потреба — уметнички пазар — критика — култура. Напротив, сиве овие елементи и поделементи, во концепцијата на Естетичката лабораторија, сочинуваат длабоко единство. Тие можат да се оддедат само во една формална анализа, но мошне претпазливо, зашто издвојувањето и истакнувањето на било кој елемент наспроти или без другите, како и набљудувањето на било кој елемент без дијалектичка врска со другите елементи и поделементи, доведува до една дезинтеграција која не соодветствува на стварноста. Естетиката како наука не може да изделува и да се преферира било кој од аспектите на уметничкиот процес, туку, напротив, мора да го испитува нивното дијалектичко единство, кое се остварува во културата како интегрален систем на вредностите на творештвото во една епоха.

За ваквата концепција, исто така, ниту една уметност нема предимство над другата и, воопшто, ниту една форма на творештвото нема предимство над другата, бидејќи секоја од нив и секој од нивните набројани елементи имаат свое значење во целосната мапа на културата.

Меѓутоа, дијалектички, значи конкретно историски, пред Естетичката лабораторија се наметнаа како доминантни истражувањата на две подрачја: на новите форми на уметничката продукција и на аспектите на комуникацијата. Така, покрај современите остварувања на „класичните“ уметности: музиката, сликарството итн., особено беа испитувани **новите форми** на уметничкото производство: дизајнот и естетиката на материјалното производство, филмот, телевизијата, џезот, архитектурата и урбанизмот, уметничката фотографија, проблемот на тн. „нова синтеза“. Оттука произлегоа повеќе клучни спознанија.

Прво, уметноста може да биде исклучително средство во борбата **против секторизацијата** на светот и животот. Но, „големата синтеза“, како визија на обединетиот свет на сите творечки моќи на човештвото, може да биде остварено само со претходно извршената синтеза на сите уметнички постапки.

Натаму, во една културна ситуација, кога уметничкото дело својата вредност сè повеќе ја добива низ (со) својата **отвореност**, не може да се инсистира на неговото завршено обличје, туку на **настанот** како основа и начин на неговата егзистенција. Мигот на создавањето на „уметничкото дело“ станува истовремено и миг на неговото живеење. Токму затоа, хепенинзите од различен вид стануваат парадигма (образец) за современоста на уметничката продукција во сите нејзини аспекти (патем, уште од својот основач Вук-Павловиќ, Естетичката лабораторија се застапува против сите видови на „музејската естетика“).

Колективното творештво

Третиот важен аспект е сознанието за вредноста на **колективното творештво** како начин на односот кон делото — не како израз на индивидуализмот на единката, туку како израз на творечкиот индивидуализам на заедницата. Но, во тој контекст, и сознанието дека општите интереси и вредности се градат низ проникнувањето и органското поврзување на личните творечки процедеа на творците. Во оваа смисла, мошне се важни неколку акции на Естетичката лабораторија: работата на „објектите“ во големата аула на Филозофскиот факултет, кои ги правеа десетица млади уметници и студенти, и колективното сликање на тн. „Голема слика“ на плоштадот на Универзитетот во Скопје на 5 јуни 1978 година. Оваа, колку што ни е познато, најголема ваква слика на платно (27x4 метри), во текот на еден ден, пред голем број студенти, заеднички ја правеа 20 македонски сликари.

Во една ваква естетичка концепција проблемот на **комуникацијата**, се разбира, станува исклучително важен, не само заради личниот став и определби на сегашните раководители на Лабораторијата. Естетичката лабораторија милитантно стои на позициите на теоријата на комуникацијата во сите нејзини аспекти. Продолжувајќи ги концепциите на естетиката на доживувањето на својот основач, Естетичката лабораторија смета дека уметничкото дело **по себе** — за да може да стане дело **за нас**. Својата онтолошка полнота едно човечко дело не ја здобива само со својата онтичка структура, туку низ својата социјална конотација. Во оваа смисла, многу прашања на досегашната естетика низ оваа концепциска решетка се прекршуваат на еден нов начин: беспредметно по себе станува прашањето на таканаречениот уметнички елитизам, но, затоа, уште поригорозно се поставува прашањето на елитизмот на комуникацијата со уметноста. Натаму, експериментите што на ова поле ги правеше Естетичката лабораторија ја покажаа длабоката зависност на високата уметничка вредност и комуникабилноста на делото: колку е повисока уметничката вредност (во сите нејзини аспекти), толку поголеми одгласи наоѓа кај консументите од секој вид социјал на статификација, ниво на образова носта итн. Во оваа смисла Естетичка та лабораторија ја отфрла кретензаци јата на „популарната естетика“, коj бара од уметност да обработува тн. жи вотни теми, примено на примитивни непосредни творечки форми, директен експликативен став на авторот. Напро тив, таа, во најубавата традиција н „работничката естетика“ (Мајаковски Брехт, Крлежа, ликинговците, на при мер), се заложува за најмодерни естет ски процедеа, длабоки човечки конвул зии и драми како содржина, за „апсо лутните“, sub specie aeteruitatis пра шања на уметничкото творештво итн Покрај останатото, низ ваквата кон цепција, која се застапува за вистинск достоинство на уметноста, естетиката повеќе не е готова да го даде своет алиби на секое творештво и дело ко самото себеси се прогласува за „умет ничко“.

Надминување на склеротичните состојби

За да ја испита својата комунико лошка концепција, но и за да го прет стави својот став, дека уметноста суш тествува дури низ комуникацијата с неа, Естетичката лабораторија за пос ледниве пет години организираше пре ку 250 претстави од сите области н уметноста: театарот, операта, музиката филмот, сликарството, на преку 60 нај различни простори, пред повеќе од 18 илјади гледачи. Во таа активност ј имаше апсолутната подршка на сите уметници и уметнички институции о Скопје и, пошироко, од Југославија. Нашите театри, Операта и Балетот Музејот на современата уметност и Ки нотеката, станаа наставна и истражу вачка база на современите процеси н уметноста кај нас. Тоа нè увери дека не соодветствува на вистината ставот дека современата уметност е незаинтересирана за вкупните социјални процеси, дека сака да живее во „прекрасната изолација“, туку, напротив, дека и самата бара патишта и помош да ги надмине своите склеротични состојби. Естетичката лабораторија смета дека естетиката, во оваа смисла, може да одигра една историска улога. Но, тоа таа може да го стори само доколку стане и наука за културата, за творештвото во целост.

Што потаму? Спознанијата на Естетичката лабораторија постепено стануваат спознанија на сета наша култура. Самата програма на Естетичката лабораторија во следниве две години предвидува работа на „применетата естетика“, значи на уметничкото обликување на „секојдневниот“ живот, потем, на социјалните и естетските аспекти на дизајнот и на посебните естетики на уметностите, т.е. апликација на нејзините генерални спознанија во соодветните уметнички жанрови.

Кирил Темков